

В рутині повсякдення ми часто забуваємо про те, що для фізичного, духовного та емоційного відпочинку нам не обов'язково відвідувати масажні кабінети, сауни чи психотерапевта. Досить лише виїхати в дику природу, до лісу чи в степ, помилуватися квітами чи хмаринками в безкрайньому небі і забути про всі свої негаразди хоч на деякий час. Повернутися до наших витоків, до природи. А щоб ми мали такі можливості, треба цю природу берегти і примножувати.

Криворіжжя – край, який має давню історію, неповторну природну красу і багатство надр. Кривбас – один з найстаріших і найбільших залізорудних басейнів в Україні та найбільший район видобутку залізної руди в світі. У нас розташовані потужні промислові підприємства, які займають площу близько 70 тис.га. В результаті взаємодії людини і природи, створювались нові, унікальні геосистеми (наприклад, озера в проваллях и кар'єрах, техногенні каньйони, штучні гроти та печери, підземні річки), аналогів яким в природі не існує, живуть вони і розвиваються за своїми законами. Ці геосистеми є невід'ємною складовою території сучасного Криворіжжя. Лише невеликі ділянки зберегли природні ландшафти, які нагадують про первісний облик нашого краю та є справжніми "оазисами" серед суворих природньо-рукотворних комплексів.

Мета цього рекомендаційного списку — звернути увагу мешканців міста та його гостей на унікальні куточки природи Криворіжжя, ближче познайомити з цікавими місцинами. До списку ввійшли лише деякі природні «перлини» нашого краю, адже охопити всі чудові та живописні куточки в одному виданні неможливо. Але, маємо сподівання, що наш список спричинить поштовх цікавості до пізнання природи міста.

Список буде корисним учням шкіл, студентам, викладачам, краєзнавцям та всім, хто небайдужий до свого міста.

СЛАНЦЕВІ СКЕЛІ

Неподалік від площі О. Поля (колишня назва - площа Артема) у Саксаганському районі Кривого Рогу знаходиться унікальна історико-геологічна пам'ятка природи місцевого значення – Сланцеві скелі. Вони простягаються вздовж правого берега річки Саксагань між шахтами «Артем-1» та «Північна», а найбільш мальовничий куточок цих скель розміщений між так званими поселеннями Покровське та Деконка, які в народі ще називають поселеннями шахти «Північна» та Катеринівка.

Офіційно статус пам'ятки природи за «Сланцевими скелями» закріплено рішеннями виконкому Криворізької міської ради 22.04.1968 року та виконавчого комітету Дніпропетровської обласної ради від 22.06.1972 року № 391 з метою збереження природних комплексів виходу на поверхню аспідних сланців та амфіболітів.

Сланцеві скелі тягнуться уздовж річки на 250 метрів і займають територію площею чотири гектари. Скелі мають різну висоту і досягають 20 метрів. У геологічному відношенні вони є різновидами амфіболітів і сланців, які сильно вивітрені і розшаровані. Якщо стати близько біля такої скелі і пильно придивитися, то здається що вона складена з цегли різного розміру і кольору. Ця "цегляна кладка" виходить із землі під кутом близько 45-30 градусів. Інші породи нагадують величезний "листовий пиріг", в якому пластини відколюються одна від одної і нагадують листи фанери чорного кольору. За цей сине-чорний колір сланці і назвали аспідними ("аспід" в перекладі з грецької "змія"). Такі пластини раніше використовувалися як грифельні дошки та покрівельний матеріал. А звідси і назва селища — Покровське.

Олександр Поль придбав у князя Кочубея цю ділянку землі і організував видобуток покрівельних аспідних матеріалів. Аспідним сланцем були покриті будівлі на станціях Єкатерининської залізниці, з нього виготовляли підвіконня, дошки для столів в їдальнях і шкільних класах і т.д.

У 1930-х роках з нього уперше в Радянському Союзі було отримано пемзоподібний легкий матеріал типу сучасного керамзиту. Невеликий кар'єр, розташований над річкою поряд з білою двоповерховою будівлею, очевидно є найстарішою гірською копальнею в Кривбасі, а відповідно є свідком використання сланцевих порід ще у давнину. За спогадами старожилів Катеринівки в 1932-1934 роках, коли будували Соцмісто сланець йшов на закладання

фундаменту шести будинків, які стоять уздовж ринку. Жителі селища Покровського здавна використовували сланець в господарських цілях - будували загорожі і сараї, покривали ним дахи тощо.

Поряд з кар'єром, внизу біля річки знаходиться так звана "печера" - стара штольня, в якій колись добували сланець. Довжина її 28,5 м, ширина 3,2-3,4 м, висота проходу коливається від півметра при вході до 1,9 м в середині штольні.

На сьогоднішній день Сланцеві скелі є однією з візитівок Саксаганського району, та міста в цілому. Вони включені до найбільш цікавого та пізнавального маршруту промислового туризму міста.

ВІЗИРКА

28 07 2013

ВІЗИРКА — це нині найбільший ландшафтний заказник на Криворіжжі. Його територія становить понад 121 га. Створений він був наприкінці 2001 року за ініціативою ІнГЗК і Дніпропетровського університету проблем природокористування та екології НАН України.

Природно-ландшафтний заказник підпорядковується Інгулецькому гірничо-збагачувальному комбінату. Розташований на північній околиці міста Інгулець, біля с. Червона Гірка. Оголошений об'єктом природно-заповідного фонду рішенням виконкому Дніпропетровської обласної ради від 28 грудня 2001 року № 502-19/XXIII.

Назва заказника походить від залізорудної шахти Малодобровольського рудника, що був закладений у 1897 році на землях поміщика В.П. Добровольського. Залізорудний пласт простягався з півночі на південь майже прямолінійно у вигляді «візира» — напрямку. Шахта затоплена під час громадянської війни, відновлена у 1946 р., після 1954 втратила своє практичне значення і використовувалась як допоміжна.

Це була одна із типових техногенно порушених гірничими роботами територій, покинута видобувниками сорок років тому. У спадок природі залишилась руїна — з перепадом рельєфу по висоті у 200 метрів, безжиттєвим простором. Наразі, порослі чагарниками та деревами уступи виробок перетворились на оригінальний передгірський пейзаж із мальовничими краєвидами, кар'єри — на глибоководні озера. У цій захищеній від недобрих втручань зоні розвилось чимало звірини, яка почуває себе у безпеці і зеленому комфорті.

Основна частина заказника — гірничопромислові ландшафти: затоплені кар'єри, відвали, дренажні комунікації. Відвали становлять 42 га, водне дзеркало 8 га. Кар'єри частково заповнені водою, утворюючи затишні озера. Озеро № 1 «Візирка північна» — 1,98 га, озеро № 2 «Візирка північно-західна» — 3,94 га та озеро № 3 «Візирка південно-західна» — 2,73 га.

За останні 27-40 років відвали позаростали деревами, чагарниками, травами. Природа поступово відновлюється до свого первинного стану. Сьогодні тут росте 99 видів типових степових рослин, трапляються рідкісні, занесені до Червоної книги, такі, наприклад, як ковила.

У заказнику налічується 27 видів птахів, із них 1 вид — сивий дятел — занесений до Регіонального Червоного списку, а 14 видів охороняються Бернською конвенцією. Це яструб великий, вухата сова, дятел великий, зеленьк, щиглик, синиця велика, блакитна синиця тощо. Серед ссавців зустрічаються дикий кабан, звичайна лисиця, ласка, заєць-русак, полівка звичайна, мишак польовий, козуля, їжак звичайний, землерийка, ховрах, соня і хом'як звичайний.

Плазуни представлені прудкою ящіркою і водяним вужем, а також червонокнижними видами — степовою гадюкою східною та жовточеревим полозом. На території Візирки зафіксовано також 542 види різноманітних комах.

СКЕЛІ МОДРУ

СКЕЛІ МОДРу - геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення. Статус встановлено постановою Ради Міністрів УРСР 1969 р. та розпорядженням міськвиконкому Кривого Рогу №780-р від 14.10.1975 р. Назва походить від однойменного довоєнного гірничого селища МОДР («Міжнародна організація допомоги борцям революції»).

Дивовижний за красою куточок, який розміщується в самому серці міста, приваблює городян помилуватися мальовничими пейзажами, проїнятися свіжістю та первозданністю природного дива, відпочити душею від метушні великого міста. З високих, суцільно покритих зеленою ковдрою пагорбів відкривається надзвичайний краєвид на звивисту та мальовничу ріку Інгулець, житлові поселення, на самі скелі...

Пам'ятка має велику геологічну цінність. Скелі розташовані на площі 62га в Центральній-міському районі Кривого Рогу. До території пам'ятки відносяться природні відслонення правого і лівого берегів річки Інгулець разом з штучними оголеннями порід у затоплених дореволюційних залізрудних кар'єрах і в прорізі шосейної дороги (від вул. Святомиколаївської (кол. Леніна) до вул. Прорізна (кол. Мопрівська), що з'єднує старий центр міста з селищем колишнього рудника імені МОДРу, представляють собою унікальний геологічний розріз залізрудних порід, що утворилися близько двох мільярдів років тому.

На лівому березі Інгульця у вигляді мальовничих скель протяжністю 2 км, починаючи від затопленого дореволюційного Пастуховського кар'єру біля колишнього профілакторію «Каскад» до повороту річки біля селища Весела Дача, ці оголення постають перед нами розрізненими великими і дрібними скелями і «гривками» довжиною від 6 до 200 і висотою від 2 до 27 метрів. Тут знаходиться невелика печера і джерело природної води.

На правому березі Інгульця таких скель і «гривок» значно менше. Найбільша з них — скеля «Орлине гніздо» — знаходиться біля села Кірпічне (неподалік від автобусної зупинки «Цегельний завод»). Її довжина 25 метрів, а висота змінюється від 1 до 28 метрів. На північний захід від «Орлиного гнізда» корінні породи виходять на денну поверхню у вигляді окремих «гривок», найчастіше покритих осипом.

Скелі МОДРу є єдиним місцем на Криворіжжі, де спортсмени-

альпіністи регулярно проводять змагання, відпрацьовуючи навички підкорення вершин.

Скелі селища ім. МОДР, або "Орлине гніздо" висувалися в списку номінантів 7 чудес України та були визнані одним з найунікальніших та мальовничіших об'єктів природного походження в Україні.

БАЛКА ПІВНІЧНА ЧЕРВОНА

БАЛКА ПІВНІЧНА ЧЕРВОНА - ландшафтний заказник загальнодержавного значення, знаходиться в Тернівському районі Кривого Рогу. Площа балки складає 54,3 га, довжина 36 км. По дніщу балки протікає струмок, який бере початок із ставків у селищах Романівка та Чапаєво. Багате тут і рослинне розмаїття. Тут і степові і лісові чагарники, лугова рослинність і прибережно-водна, різнотравно-ковилово-типчаківі степи і рослинність кам'янистих відслонень. Усього на території балки зустрічається 360 видів вищих рослин. Серед них 46 видів охоронних, з яких 8 видів занесені до Червоної книги України, а 28 – охороняються в області. На виходах залізистих кварцитів, які зустрічаються по всій балці, раніше зростали чотири види папоротей, що охороняються в Дніпропетровській області.

Балка Північна Червона цікава представниками тваринного світу. Найбільше тут комах — близько чотирьох сотень видів, безліч різноманітних бабок, багато видів жуків. Також тут мешкають мурашки і мурахи. Над квітами кружляють медоносні бджоли та галльські оси, жужелиці, джмелі. Сім видів джмелів занесені до Червоної книги. Але найбільше метеликів дивовижної краси. Багато видів птахів. У струмках є ропухи. У заростях чагарників - чотирисмуговий полоз, плазуни, занесені до Червоної книги України. Звичайними мешканцями балки є зайці.

В балці на денну поверхню виходять породи продуктивної залізорудної товщі палеопротерозойського віку (2,5 мільярда років), які утворюють невеликі за розмірами розрізнені скельні виходи на обох схилах. Зустрічаються також брили імпактитів та відслонення пісковиків зі скам'янілими рештками рослин. Імпактити – це породи, які утворилися в результаті удару об землю метеоритів. Існує версія спеціалістів, що 360-400 млн. років тому в районі сучасних Тернів впав метеорит і утворив кратер, на місці якого зараз розташована балка Північна Червона.

Вперше ця територія була взята під охорону як геологічний заказник місцевого значення в 1974 році.

Систематичне вивчення рослинного світу балки було розпочате ще в 1972 р. науковцями Криворізького відділення Донецького ботанічного саду. 12 січня 1983 р. територію балки площею 28,3 га оголошено ландшафтним заказником загальнодержавного значення. А в 1988 р. заповідна територія збільшилася ще на 26 га за рахунок заказника місцевого значення.

Однією з визначних особливостей балки є старовинний залізничний міст, вірніше залишки двох мостів. Один з них був побудований в 1898 році і з'єднував рудник Колачевського з центром міста. Зруйнували міст, за різними даними, після війни чи вже в 1950-ті роки. Висота опор мосту близько 30 м, вони піднімаються над землею, як величні піраміди, а на каменях, з яких їх складено, і досі збереглися особисті клейма каменярів. Сюди на міст завжди приходять туристи помилуватися панорамою балки. А в арках мосту, під самою стелею, звисають маленькі „сталактити” із напливів вапна, яким щільно зцементовані кам'яні цеглини.

ВОДОСПАД «БІЛІ КАМЕНІ»

БІЛІ КАМЕНІ - дванадцятиметровий водоспад на річці Інгулець – справжня родзинка Кривого Рогу. Експерти відносять його до кращих водоспадів України. «Білі Камені» знаходяться в передмісті Кривого Рогу, біля греблі Карачунівського водосховища. Це водосховище наповнюється водами річки Інгулець, яка є постачальником питної води для Кривого Рогу.

Одночасно з будівництвом Карачунівського водосховища, площа поверхні якого понад 36 км², на гранітних порогах Інгульця в 1932 році утворився водоспад Білі Камені.

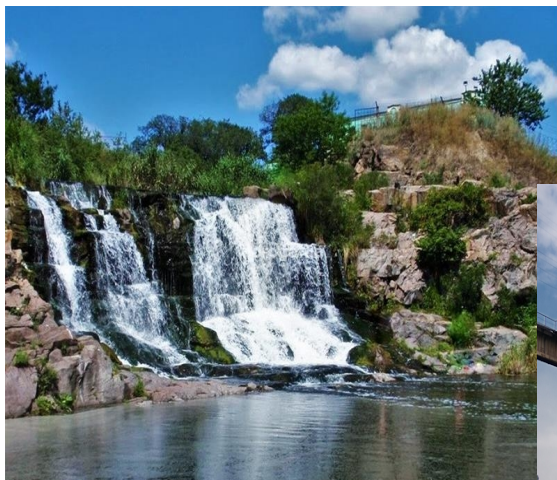
З 12-метрової висоти обрушуються холодні води ледачого і неспішного Інгульця, перетворюючись в чудовий білий водоспад. Навіть взимку, в найлютіші морози, бурхливий потік не замерзає, а струмує по вкритому кригою камінню і бурульках, що нагадують звисаючі сталактити таємничих печер.

Можливо, саме завдяки таким чудесам природи водоспад й отримав свою назву «Білі камені». Хоча існує ще одна версія, що нагадує про природу місцевості: води річки протікають поміж світлих каменів і гранітних брил, які виступають на місці утворення водоспаду, що також могло послужити назвою.

Стрімка вода щільною білою піною вкриває камені-сходи цього водоспаду. Багато жителів міста та його гостей приходять до «Білих каменів» в літній час, адже води водоспаду завжди залишаються прохолодними, навіть у велику спеку. До того ж неподалік знаходиться залізничний міст, зведений в дев'ятнадцятому сторіччі. Колись він просто з'єднавав два береги просторого Інгульця, а сьогодні ще й розкриває всю пишноту Кривого Рогу і його околиць. З лівого боку панорама величезного сучасного міста, а з правого тиха природа Дніпропетровської області і надзвичайна її пам'ятка - водоспад «Білі камені».

Взимку тут можна спостерігати видовище неймовірної краси: на тлі ясної небесної блакиті – білий лід і сніг. На заморожених каменях утворюються крижані стовпи, криштальними сталактитами звисають вони над засніженою поверхнею річки.

Біля «Білих Каменів» завжди багато відпочиваючих і численна кількість любителів риболовлі. Це справжня Мекка для скутер-туристів і велотуристів. На узбережжі водосховища розташована база відпочинку, профілакторії і яхт-клуб.

ІНГУЛЕЦЬКИЙ СТЕП

ІНГУЛЕЦЬКИЙ СТЕП — ландшафтний заказник загальнодержавного значення. Розташований у межах Криворізького району, на північний захід від села Недайвода, розташована на правому, скелястому березі річки Інгулець та прилеглих степових схилах. Також включає в себе дві невеликі балки та вузьку смугу терасового ландшафту на лівому березі.

Площа 65,6 га. Створений у 2002 році.

Дана територія є найбільшою у регіоні ділянкою із первозданим степом. На території виявлено при попередньому, неповному обстеженні 43 види рослин і 122 види тварин з різним природоохоронним статусом, з них 11 видів рослин і 42 види тварин занесені до Червоної книги України, деякі знаходяться на межі зникнення, і майже ніде не зустрічаються, окрім берегів Інгульця.

На берегових схилах Інгульця знаходиться багато виходів мігматитів та гранітів, які північніше на 1 кілометр від села Недайвода переходять у суцільний скельний масив на правому березі. Висота виступів подекуди сягає 15—22 м. Їх вік переважає 2,5 мільярдів років.

На території заказника розташоване ще недостатньо вивчене святилище епохи пізньої бронзи — раннього заліза. За словами наукового співробітника Криворізького історико-краєзнавчого музею Ірини Стеблини, кілька тисячоліть тому це місце було сакральним.

Місцеві жителі вже давно помітили незвичність цієї місцевості. В балці, не зважаючи на пишне буяння зелені і квітів, не хочуть пастися корови. Люди відчують легке запаморочення та незрозумілий неспокій. Піднявшись на декілька метрів вгору, людину охоплює відчуття холоду, яке минає, як тільки відійдеш від прадавнього жертовного каменю. Неподалік розташована споруда із концентричних кілець. Це — відкрите в 2009 році місцевими археологами змієвидне захоронення — місце гармонізації. Поряд з ним у подорожніх нормалізується тиск та настає стан легкого трансю.

Біля ями з поваленою кам'яною стелою — місцем останнього притулку шаману на мандрівників сходить відчуття повного спокою та умиротворення.

Таємницею є й величезні брили з явними ознаками обробки, які відомий український історик і археолог Фещенко назвав криворізьким Стоунхенджем. Одна з них вражаюче нагадує коня, що лежить. Жителі села Недайвода не одноразово помічали, що на місці стародавнього святилища зникає зубний та інший біль. За місцевими легендами, на місці поховання шамана завжди збиралися відьми, благаючи про дождь.

ГРАНД-КАНЬЙОН

КРИВОРІЗЬКИЙ ГРАНД-КАНЬЙОН – це унікальне техногенне утворення в південній частині міста. Для багатьох ця назва асоціюється з американським дивом світу, але на превеликий подив подібне місце є і у нашому рідному місті. Знаходиться воно поблизу селищ Рудничне та Рахманівка (південна частина Центрально-Міського району), де у 1895 році розпочалися розробки покладів багатой залізної руди. Утворився Гранд-каньйон в результаті відсипання відвалів Південним гірничозбагачувальним ГЗК висотою до 150 м обабіч русла ріки Інгулець. Замість рівнинної ріки, долина річки штучно була перетворена в справжній гірський каньйон. Такому утворенню на поверхні Земля немає аналогів в Європі. Довжина каньйону становить 2,2 км, глибина 150 м, ширина по днищу 200 м. З одного боку відкривається чудова панорама сучасних відвалів Південного ГЗК, де розмірено рухаються потужні думпкари з багатотонними вантажами гірської маси, а з іншого – відвали дореволюційних рахманівських рудників, густо вкриті чагарниковою та степовою рослинністю, а в низині – змієподібна вузька річка Інгулець, що наче розділяє минуле і сучасне.

Висота відвалів постійно зростає, а це означає одне – глибина Криворізького Гранд-каньйону невпинно збільшується. Подекуди час від часу трапляються брили порід залізистих кварцитів. Особливо вражає стіна старого відпрацьованого кар'єру віком понад 100 років, що виявляється є місцем найбільшого скупчення папороті на території Криворіжжя завдяки наявності тут вологого прохолодного клімату. В Гранд-каньйоні є ще одне чудове місце – затоплений кар'єр, з чистою прозорою водою і невеличкою штольнею, що крилася в стіні кар'єру.

Неймовірно поєднання рукотворних та природних ландшафтів,

масштаби краєвидів вражають, гігантські розміри та висота відвалів нагадують гори Карпат чи Криму, п'яний аромат польових квітів та відлуння сивої давнини — все це Криворізький Гранд-каньйон!

БІБЛІОГРАФІЯ.

Геоекологічне середовище антропогенної екосистеми: спроба оцінки і формулювання проблеми на прикладі Криворіжжя [Текст] / наук. ред. Є.Ф. Шнюков.- Кривий Ріг: ОКТАН-ПРІНТ, 2001.-96 с.

Геоекологічні проблеми Криворізького басейну в умовах реструктуризації гірничодобувної галузі [Текст] / відповід. ред. В.М. Палій .- К.: Фенікс, 2002.-192 с.

Денисик, Г.І. Сингенез рослинного покриву в ландшафтах зон техногенезу [Текст] / Г.І. Денисик, С.В. Ярков, В.Л. Казаков.- Вінниця: ПП “Едельвейс і К”, 2012.-240 с.: іл.- (“Процеси і явища в антропогенних ландшафтах”).

Дніпропетровщина [Текст]: науково-популярне видання.- Дніпропетровськ: ВАТ «Дніпрокнига», 2001.- 240 с.: іл.

Досвід комплексної оцінки та картографування факторів техногенного впливу на природне середовище міст Кривого Рогу та Дніпродзержинська [Текст]: наук. видання / відп. ред. В.М. Палій .- К.: Фенікс, 2000.- 110 с.

Екологічний атлас Дніпропетровської області [Текст] / за заг. ред. А.Г. Шапара; НАН України, Інститут проблем природокористування та екології, Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Дніпропетровській області .- Дніпропетровськ: Моноліт, 2009.- 64 с.

Неповторна Дніпропетровщина: до 15-ї річниці незалежності України [Текст]: нариси .- Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2006.- 344 с.: іл.

Петренко, В.М. Днепропетровщина заповедная [Текст]: путеводитель / В.М. Петренко, А.Г. Лындя.- Днепропетровск: Промінь, 1980.- 160 с.: ил.

Фізична географія Криворіжжя [Текст]: монографічна навчальна книга / І.С. Паранько, В.Л. Казаков, О.О. Калініченко та ін.- Кривий Ріг: Вид. Р.А. Козлов, 2015.-272 с.

Червона книга Дніпропетровської області. Рослинний світ [Текст] / авт.-уклад. Б.О. Барановський, В.В. Тарасов; під ред. А.П. Травлєєв.- Дніпропетровськ: ВКК «Баланс-Клуб», 2010.-500 с.

Приймачук, В.В. Навчальне краєзнавство в роботі сучасного вчителя [Текст]: навч.-метод. посіб. / В.В. Приймачук .- Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007.- 112 с.

Гопкало, Н. Знай, люби, бережи: заповідні місця [Текст] / Н. Гопкало // Червоний гірник.-2000.-29 січня.

Догадаєв, Ю. Радіоекспедиція по річці Інгулець [Текст] / Ю. Догадаєв // Червоний гірник.-2015.-9 липня.-С.11.

Жукова, Д. Что победит: уникальная памятка или свалка на ее месте? [Текст] / Д. Жукова // Домашняя газета.-2015.-29 апреля.-С.12.

Коваль, А. Скалы МОПРа [Текст] / А. Коваль // Metallurg.-2003.-№11.-С.11.

Колесников, В. Большой бизнес снова наступает на природные ценности [Текст] / В. Колесников // Домашняя газета.-2011.-30 марта.-С.16.

Крамаренко, Т. Не надо никаких аквапарков, оставьте в покое “Ингулецкую степь”! [Текст] / Т. Крамаренко // Домашняя газета.-2015.-8 июля.-С.4.

Крамаренко, М. Сланцеві скелі — під охороною [Текст] / М. Крамаренко // Червоний гірник.-2012.-27 червня.-С.6.

Красный мост. Красная Балка [Текст] // Червоний гірник.-2012.-28 березня.-С.25.

Липка, Т. Босим по шавлії [Текст] / Т. Липка // Червоний гірник.-2005.-19 липня.-С.3.

Мороз, Ф. Червона Балка [Текст] / Ф. Мороз // Україна.-1986.-№36.

Мост на Карачунах, водохранилище, водопад, кар'єр КДЗ [Текст] // Червоний гірник.-2012.-28 березня.-С.25.

Нікітіна, С. Водоспад Біле каміння — природна криворізька перлина України [Текст] / С. Нікітіна // Червоний гірник.-2016.-1 вересня.-С.11.

Приймачук, В. Візирка [Текст]:[ландшафтний заказник біля с. Червона Гірка] / В. Приймачук // Коммунист Кривбасса.-2006.-№43.-С.14.

Приймачук, В. Балка Північна Червона [Текст] / В. Приймачук // Коммунист Кривбасса.-2006.-30 ноября.-С.15.

Работа, Н. Знать и беречь свой край — задача общая [Текст] / Н. Работа // Червоний гірник.-2012.-28 квітня.-С.7.

Серенко, А. Водохранилище, дарящее городу жизнь [Текст] / А. Серенко // Пульс.-2015.-3 июня.-С.11.

Скалы МОПРа [Текст] // Звезда-4.-2008.-№7.-С.39.

Тротнер, В. Балка Северная Червоная [Текст] / В. Тротнер // Пульс.-2012.-4 июля.-С.12.

Тротнер, В. Сланцевые скалы [Текст] / В. Тротнер // Пульс.-2012.-1 лютого.-С.24.

Тротнер, В. Кривой Рог — это не только рудники [Текст] / В. Тротнер // Экспедиция XXI.-2008.-№7.-С.12.

Тротнер, В. Сланцеві скелі [Текст] / В. Тротнер // Коммунист Кривбасса.-2007.-25 января; 1 февраля.

Тротнер, В. Балка Північна Червона [Текст] / В. Тротнер // Коммунист Кривбасса.-2006.-7 декабря.-С.15.

Хомич, Т. Кривбас приростатиме ... природою [Текст] / Т. Хомич // Урядовий кур'єр.-2007.-11 вересня.-С.13.

Криворізький гранд-каньйон [Електронний ресурс] .- Режим доступу: [//http://krt.dp.ua/ua/grand-kanjon](http://krt.dp.ua/ua/grand-kanjon).- Назва з екрану.

Криворізький Гранд-Каньйон очима мешканців міста [Електронний ресурс] .- Режим доступу:[//http://www.irm.kr.ua/uk/gm/2-un/676-krivorizkij-grand-kanjon-ochima-meshkantsiv-mista](http://www.irm.kr.ua/uk/gm/2-un/676-krivorizkij-grand-kanjon-ochima-meshkantsiv-mista).-Назва з екрану.

Криворожский Гранд Каньон. Путешествие на гребне отвала [Електронний ресурс].-Режим доступу: [//http://cityblog.com.ua/2015/08/krivorozhskiy-grand-kanon-puteshestvie-vdol-otvalov/](http://cityblog.com.ua/2015/08/krivorozhskiy-grand-kanon-puteshestvie-vdol-otvalov/).-Назва з екрану.

З висоти пташиного польоту землі Криворіжжя, зруйновані видобутком руди, нагадують картинку з Місяця: величезні кратери кар'єрів, без ознак життя плато хвостосховищ. Але, не зважаючи на всі ці негаразди, в нашому краї ще збереглися ділянки незайманої природи, багаті рослинністю та чудовими краєвидами передгір'я.

Природа Криворіжжя багата й неповторна. Мальовничі пороги, скелі, водоспади, каньйони, виходи рідкісних гірських порід — усе це можна побачити по заповідних куточках Криворіжжя!